

Tarkastuskertomus 2/2024 Arviointimenettelyn toimivuus kuntien talouden tasapainottamisessa ja palveluiden turvaamisessa

Yhteenveto kertomusluonnoksen lausunnoista

Valtiontalouden tarkastusvirasto on saanut viitekohdassa mainitun tarkastuskertomuksen luonnoksesta palautetta seuraavasti:

- valtiovarainministeriö, 21.2.2024
- sosiaali- ja terveysministeriö, 20.2.2024
- opetus- ja kulttuuriministeriö, 20.2.2024
- Suomen Kuntaliitto, 21.2.2024

Lausunnonantajilla on ollut tilaisuus

- lausua näkemyksensä tarkastuskertomusluonnoksessa esitetyistä tarkastusviraston kannanotoista sekä
- esittää kertomusluonnoksen tekstiin korjaus- ja täsmennysehdotuksia.

Ennen lopullisen tarkastuskertomuksen antamista tarkastusvirasto on kertomusta viimeisteltäessä ottanut huomioon palautteen seuraavasti:

Lausunnonantajien näkemykset kannanotoista

Palautteen antajien lausunnoissa on pääosin yhdytty kertomusluonnoksen kannanottoihin. Lausunnoissa on lisäksi tuotu esiin palautteen antajien tarkentavia näkemyksiä ja lisätietoja kertomuksen aihepiireihin liittyen. Lausuntojen perusteella on täsmennetty joitakin tarkastuskertomuksen kohtia.

Useat palautteen antajat (sosiaali- ja terveysministeriö, Suomen Kuntaliitto) näkivät tarkastuskertomuksesta olevan hyötyä, kun hyvinvointialueiden arviointimenettelyä aletaan ensimmäistä kertaa käytännössä toteuttamaan. Kuntaliitto kuitenkin toteaa, että tarkastuskertomuksessa esitetty näkemys siitä, että hyvinvointialueiden arviointimenettelyssä palveluiden rooli on suurempi kuin kuntien arviointimenettelyssä on ennenaikaisesti esitetty oletus, sillä yhtäkään hyvinvointialueiden arviointimenettelyä ei ole toteutettu.

Tarkastusvirasto on Kuntaliiton kanssa samaa mieltä siitä, että on ennenaikaista arvioida palveluiden näkökulman huomiointia hyvinvointivointialueiden arviointimenettelyssä niin kauan kuin arviointimenettelyitä ei ole toteutettu. Tarkastuskertomuksessa esitetty näkemys pohjautuu hyvinvointialueiden arviointimenettelyä koskevaan lainsäädäntöön, sillä siinä on huomioitu palveluiden arviointi ja mittaus toisin kuin kuntien arviointimenettelyssä. Lisäksi lainsäädännön kautta valtiovarainministeriön lisäksi sosiaali- ja terveysministeriöllä on hyvinvointialueiden arviointimenettelyssä suurempi rooli kuin mitä kuntien arviointimenettelyssä on ollut. Hyvinvointialueiden arviointimenettelyssä on lähtökohtaisesti enemmän työkaluja kehittää tietopohjaa ja prosessia huomioimaan palveluiden näkökulma, mutta vasta kun arviointimenettelyt ovat käytännössä toteutuneet, on mahdollista arvioida sitä, miten palveluiden näkökulmaa on käytännössä tuotu osaksi arviointimenettelyä.

Tarkastusvirasto on samaa mieltä Suomen Kuntaliiton kanssa siitä, ettei ole syytä kehittää kuntien arviointimenettelyyn peruspalveluiden vaarantumista koskevia kriteerejä/tunnuslukuja, joiden tarkoitus olisi johtaa menettelyn käynnistämiseen. Tarkastuskertomusta on selkeytetty sen suhteen, ettei tällaista tulkintaa olisi tekstistä mahdollista tehdä. Myöskään valtiovarainministeriö ei pidä realistisena, että kovin lyhyellä aikavälillä löydettäisiin kattavia, kunnan eri tehtäviä ja erilaisten kuntien tilannetta hyvin kuvaavia, yksiselitteisiä palvelujen sisältöä kuvaavia kriteerejä.

Tarkastuskertomuksessa todetaan, että arviointimenettelyn käynnistyttyä taloudellisten kriteerien kautta olisi kuitenkin mahdollista kehittää mittareita peruspalveluiden arviointiin kuntien arviointimenettelyn aikana. Kaikki palautteen antajat näkivät positiivisena tarkastuskertomuksessa esitetyn mahdollisuuden kehittää peruspalveluiden – erityisesti jatkossa koulutus- ja sivistyspalveluiden – arviointia kuntien arviointimenettelyn aikana, yhteistyössä valtiovarainministeriön ja opetus- ja kulttuuriministeriön kesken.

Kuntaliiton palautteessa tuotiin esiin, että hyvinvointialueuudistuksen jälkeen valtionosuuden suuruuden ja kunnan koon, taloudellisen tilanteen, veropohjan tai väestön ikärakenteen välillä ei ole vastaavaa yhteyttä kuin aiemmin. Raportissa esitettiin huomioitavaksi selkeämmin muuttunut tilanne, kuten myös kuntakonsernien suhteellisen koon kasvu kuntien taloudessa. Hyvinvointialueuudistus tuli voimaan vuoden 2023 alusta, ja tarkastuksessa käsiteltiin arviointimenettelyssä olleita kuntia vuosien 2007–2023 aikana. Tarkastuksen ajanjaksolla kuntien taloustilannetta kuvaavia kriteerejä on sovellettu ainoastaan vuosina, jolloin hyvinvointialueuudistus ei ollut vielä tapahtunut, eli vuosina 2005–2022. Tästä syystä tarkastuksessa ei ole ollut käytännössä juurikaan mahdollista käsitellä kuntien taloudellista tilannetta vuodesta 2023 eli hyvinvointialueuudistuksen voimaantulosta eteenpäin. Tarkastuskertomukseen on täsmennetty kertomukseen sisältyviä rajoituksia ja varauksia tätä koskien.

Valtiovarainministeriön lausunnossa todetaan, että yhden vuoden positiivinen tilinpäätös (ylijäämäinen) poistaa kattamisveloitteen vain, mikäli tilikauden ylijäämä kattaa kattamiskauden aloitusvuoden ja sen jälkeen mahdollisesti kertyneet alijäämät kokonaisuudessaan. Lisäksi lausunnossa tuodaan esiin kirjanpitolautakunnan hyvinvointialue- ja kuntajaoston rooli kirjanpitoasetusten soveltamisessa. Tarkastuskertomusta on täsmennetty näiltä osin.

Lisätietoja: Ylitarkastaja Sini Salmi, p. 09 432 5877